

Epäilevä emansipaatio

Sukupuolten yhtäläisten mahdollisuuksien teoreettista tarkastelua

ADRIANA CAVARERO

ABSTRACT

Adriana Cavarero:
"Suspicious emancipation"

The article discusses the theoretical concepts of equality and sexual difference. The concept of 'equality' based on natural law is a basic definition of modern doctrine created to break down the old power system which was based on differences. But from the very beginning the concept has had a double meaning: equality is universal, but it concerns only men. The modern Theory of the State was based on the natural equality between men which determined the universal individual in the State and in the market. Women were excluded from the concepts of equality and the individual, and the domestic sphere was excluded from the public sphere. The universality of equality however also takes women into account, but only by assimilation and universalization. In other words, women are equal when they are like men. In the domestic sphere sexual difference is recognized, but women are defined as mothers and care-takers.

Cavarero analyses how the Italian Constitution treats differences according to two logic. Firstly the logic of protection is applied to the differences concerning race, language and religion by legislative safeguards which preserve the cultural identity of minority groups. The other logic is applied to the differences determined by personal status and position in a society. In this case, legislation tries to diminish the differences by improvements. Sexual difference is not comparable with other differences, because it is all-encompassing. In the case of sexual differences both logics are used, but the 'culture' which legislation safeguards is actually the culture of the domestic sphere. Female sexual difference is determined by men in two ways: in the domestic sphere it should be protected, but in the public sphere it should be relinquished. Thus women are not independent subjects. They do not determine themselves, the social order or their culture.

Similar possibilities for choice in which equality and difference can live under the same roof is only possible through the feminist strategy of suspicious emancipation. Cavarero suggests that women should play the game of neutral/male equality as long as it is useful for them. At the same time, women have to act together as women everywhere and create a gender-based order, which they themselves have determined on the basis of their own experiences and relationships between women.

(The original article has been published in *Reti* 2, marzo-aprile 1988.)

Kääntäjän esipuhe

Toisin kuin angloamerikkalaisella kielialueella ja Suomessa, ajatus naisen alkuperäisestä ja ylittämättömästä sukupuolierosta on Italiassa vakiintunut feministisen tutkimuksen ja debatin lähtökohdaksi. Tässä julkaistava Adriana Cavareron artikkeli on keskustelupuheenvuoro, joka liittyy Italiassa koko

1980-luvun ajan käytyyn keskusteluun naisen sukupuolierosta.

Se tarjoaa suomalaiselle lukijakunnalle näytteen tavasta, jolla naisen sukupuolieroa Italiassa lähestytään. Edelleen jatkuvassa debatissa ei ole kysymys juupas-eipäs -luonteisesta keskustelusta sukupuolieron käsitteen 'kannattajien' ja 'vastustajien' välillä, vaan paremminkin siinä otetaan kantaa kysy-

mykseen, mitä teoreettisia ja käytännöllisiä johtopäätöksiä eron käsitettä yhteisenä horisonttina pitävän feministisen tutkimuksen ja politiikan pitäisi tehdä.

Osa feministeistä esittää, että sukupuolieron horisontin omaksumisessa on kyse uuden naisisen symbolisen järjestyksen luomisesta. Osa taas poleemisessa suhteessa juuri symbolisen järjestyksen ideaan väittää, että liian teoreettinen tai liiaksi miehiseen tieteeseen nojaava ajattelu on omiaan johtamaan kaksijakoisen maailman uusintamiseen, jossa toisaalta miesten ja naisten välinen ristiriita uusinnetaan ja toisaalta pää ja ruumis irtoavat jälleen kerran toisistaan. Tämä osa feministeistä esittääkin, että feministisen ajattelun peruspilarin ja lähtökohdan tulee olla omista kokemuksista ammentaminen ja ruumiillisuudesta lähtevä ajattelu ja toiminta.

Yksi kiinnostavimmista sukupuolieron debattiin liittyvistä 'virtauksista' on kommunistinaisten piirissä syntynyt eron politiikka. Sen perusideana on pyrkiä sukupuolistamaan koko puolueen politiikka. Ei siis vaadita vain kiintiöitä, vaan myös puolueen teoreettisen ja poliittisen kysymyksenasettelun syvällistä muuttamista siten, että lähtökohdana on ihmisten peruuttamaton jakautuminen kahteen eri sukupuoleen. Ei siis enää kulttuuria, jossa vain miehen sukupuoli on merkittävä, vaan kulttuuri, jossa myös naiset pystyvät tunnistamaan itsensä ja tuntemaan olonsa kotoisaksi.

Adriana Cavareron tässä hiukan lyhennettynä julkaistava artikkeli ilmestyi alunperin juuri kommunistinaisten keskustelulehdessä *Retissä* (*Reti 2*, marzo-aprile 1988), joka on aikaisemmin ilmestyneen *Donne e politica*n muodollinen perillinen. Muodollinen siksi, että siinä näkyy enemmänkin teoreettinen ja poliittinen irtautuminen perinteisistä kommunistisista kysymyksenasetteluista kuin puolueen äänitorvena toimiminen. Muodollinen toisaalta myös siksi, että lehteä kustantaa edelleen Editori Riuniti. Todellisen ja käytännöllisen siten kommunistipuolueeseen muodostaa pyrkimys itsenäisen naisisen ajattelun ja politiikan kehittämiseen ja tästä näkökulmasta emäpuolueen politiikkaan vaikuttaminen.

Adriana Cavarero toimii tutkijana Veronan yliopiston filosofisessa instituutissa erikoisalueenaan antiikin filosofia ja englantilainen poliittinen ajattelu. Hän kuuluu naisten filosofiseen yhdistykseen *Diotimaan*.

Kiitan Sosiaalipoliittinen Yhdistys ry:n Tampereen paikallisosastoa tunnustusstipendistä, joka mahdollisti artikkelin kääntämisen.

TUIJA PARVIKKO

* * *

Tässä artikkelissa tarkoitukseni on selkiyttää käsitteellisesti kysymystä "yhtäläisistä mahdollisuuksista". Tarkasteluni liittyy meneillään olevaan *naisten poliittista sanastoa* koskevaan tutkimukseeni. Millä käsitteillä kysymystä yhtäläisistä mahdollisuuksista voidaan lähestyä? Minusta niitä ovat ennen kaikkea tasa-arvon ja sukupuolieron käsitteet. Yhtäläisten mahdollisuuksien käsite nykyisessä merkityksessään näyttää olevan jännitteessä kahden vastakkaisen poolin, tasa-arvon ja sukupuolieron, välillä. Tämä jännite on ongelmallinen, koska tasa-arvo ja sukupuoli ero jo ensisilmäyksellä näyttävät vastakkaisilta ja ristiriitaisilta. Kuitenkin juuri siksi niitä on tarpeen tutkia. Tutkimus ei ole helppoa, koska historia, politiikka ja oikeus kietoutuvat siinä yhteen. Turvaudunkin yksinkertaistamiseen ja kaavamaistamiseen, joka on tarpeen varsinkin vanhemman käsitteen, tasa-arvon, suhteen.

Tasa-arvon käsite on vanhempi kuin feminismin lähihistoriaan sidoksissa oleva sukupuolieron käsite. Se ei kuitenkaan ole niin vanha kuin voisi kuvitella. Nykyisen poliittisen sanastomme semanttisessa merkityksessä sillä on täsmällinen syntyäika, niin sanottu 1600-luvun kriisi. Pahoittelen, että minun on aloitettava 1600-luvusta ja luonnonoikeudellisesta valtiodoktriinista, mutta meidän poliittisen sanastomme juuret ovat modernin aikakauden synnyssä. Jos halutaan ymmärtää meidän aikamme käsitteitä, on aivan välttämätöntä aloittaa alkujuurista.

Tasa-arvon käsitettä voidaan pitää modernille valtioteorialle luonteenomaisena kategoriana, joka erottaa sen jyrkästi aikaisemmista poliittisista doktriineista. Toisin sanoen tasa-arvon käsite on luonteomainen teorialle uudesta valtakäsitelmästä, jonka synty ajoittuu juuri niin sanotun 1600-luvun kriisin tienoille. Se viittaa erityisesti luonnonoikeudelliseen ajatteluun (Hobbes, Locke). Tuossa näennäisesti niin vanhassa ja etäisessä doktriinissa itse asiassa suurelta osalta lyödään lukkoon modernin poliittisen sanaston käsitteelliset merkitykset eli toisin sanoen hahmotellaan uuden valtakäsityksen loogiset mekanismit. Tässä valtakäsityksessä tasa-arvon, konsensuksen, enemmistön, oikeuden, kansan jne. kaltaiset termit saavat merkitykset, jotka pääpiirteissään vieläkin niille annamme.

Uuden poliittisen teorian ydin on juuri tasa-arvon käsite. Se johdettiin tekemällä looginen oletus, jonka mukaan *luonnontilassa yksilöiden välillä vallitsee alkuperäinen tasa-arvo*. Tämä looginen oletus tai hypoteesi on äärimmäisen tärkeä, sillä sen avulla on mahdollista eliminoida hierarkkinen yh-

teiskuntakäsitys juuriaan myöten. Hierarkkinen yhteiskuntakäsitys oli eri muodoissa ja historiallisen kehityksen mukaisesti hallinnut länsimaailmaa Aristoteleesta lähtien. Se postuloi "annettuja" eroja (syntyperässä, luokassa, resursseissa, sukupuolella, uskonnossa jne.), jotka muuntuivat oikeuksien ja roolien eroiksi kokonaisjärjestelmässä. Kaiken kaikkiaan se oli järjestelmä, joka perustui erojen ja epätasa-arvoisuuden väliseen vastaavuuteen. Erot ja epätasa-arvoisuus eivät suinkaan toimineet epäoikeudenmukaisuuden osoittimina, vaan ne päin vastoin muodostivat itse oikeuskäsityksen ytimen. Jo tällä perusteella on helppo ymmärtää, että luonnonoikeudellinen doktriini oli historiallisesti mullistava ja käänteentekevä. Se väittää, että kaikki yksilöt ovat luonnostaan tasa-arvoisia rakentaen tälle väitteelle uuden valtajärjestelmän logiikan.

Yksilöiden alkuperäisen, luonnollisen tasa-arvoisuuden oletuksen tarkoitus ja lopputulos onkin juuri erojen/epätasa-arvoisuuden neutralisointi. Se on siis looginen kategoria, kauaskantoinen oletus, joka ei ota huomioon historiallisia olosuhteita eikä historiallista kehitystä. Jokainen yksilö on tasa-arvoinen jokaisen toisen kanssa, jokainen on yhden arvoinen. Nämä yksilöt ovat samanarvoisia, keskenään vaihdettavia, sarjallisia, sukupuoleettomia. Tällaiselle oikeuskäsitykselle ero ei merkitse mitään. Siten ainakaan teoriassa sukupuolierokaan ei merkitse mitään.

Juuri tässä kohdassa kuitenkin tuotetaan merkillinen erehdys, omituinen hairahdus, jota on kiinnostavaa analysoida. Vaikka luonnontila on looginen kategoria, siinä kuvaillaan lihaa ja verta olevia yksilöitä, jotka syövät, elävät, ajattelevat ja tuntevat intohimoja. Tällaisilla yksilöillä on ruumis ja siten myös sukupuoli. Sen ei pitäisi merkitä mitään, ei ainakaan diskriminoivana tekijänä oikeuksien tasolla (aivan kuten ihonväri tai ruumiinrakenne eivät merkitse mitään). Yksilöiden pitäisi siis olla sukupuoleltaan neutraaleja subjekteja, joiden jakautuminen kahteen eri sukupuoleen ei vaikuta heidän oikeuksiensa määrittelyyn. Sukupuoli kuitenkin vaikuttaa luonnonoikeusteoreetikkojen mielikuvituksessa. He näkevät ja kuvaavat vain miessukupuolta olevia luonnollisia yksilöitä. Tässä ei olisi mitään pahaa, jos kysymyksessä olisi vain tottumuksesta johtuva kömmähdytys eikä perustavaa laatua oleva merkki teorian huonosti salatusta miehi-syydestä.

Teoriaan onkin sisäänrakentunut kaksiselitteinen, kaksimerkityksinen ja tiettyssä mielessä luonnon subjekti. Tämä subjekti (jokainen luonnollinen yksilö) on yhtäaikaan *sukupuoleton-universaali*

ja mies. Loogisella tasolla hänen sukupuolensa ei siis merkitse mitään, mutta mielikuvituksen tasolla hän on sukupuoleltaan yksiselitteisesti mies. Hänet ajatellaan, mielletään, muovataan mieheksi.

Jo tässä teoriaan sisäänrakentuneessa kaksimerkityksisyydessä ilmenee perustavaa laatua oleva tasa-arvon ja sukupuolieron vaikeassa suhteessa piilevä ongelma. Tasa-arvon aito subjekti on mies, joka näyttää kykenevän yhdenmukaistamaan itseensä myös naissukupuolen. Tämä johtuu subjektin kaksimerkityksisyyteen liittyvästä sukupuolettomuudesta-universaaliudesta, jolla se ansiottomasti kerskailee. Sitä paitsi itse historia pyrkii vahvistamaan ja osoittamaan todellisuuden miehisen mielikuvituksen toteutumaksi. Teorian loogista järjestystä häiritsevä miehisen mielikuvituksen taipumus yhdenmukaistaa itseensä myös naissukupuoli näyttää vain harmittomalta oikulta. Historiassa tasa-arvoisia ovat vain miehet. Tasa-arvoisten välinen yhteiskuntasopimus on miesten välinen sopimus, jonka legitimoiva valta on miesten valtaa. Eikä vain kaukaisella 1600-luvulla vaan viimeaikoihin asti.

Joko poissulkeminen tai sulauttaminen

Edellä kuvattu teorianhistoriallinen kehitys vaikuttanut omalaatuisella tavalla poliittiseen kieleen. Aikojen kuluessa teorian egalitaarinen periaate oli otettava aina yhä vakavammin. Miehin ja universaali julistettiin eksplisiittisesti yhteenkäyväksi samassa subjektissa kutsumalla kaikille täysi-ikäisille miehille myönnettyä äänioikeutta *universaaliiksi äänioikeudeksi*. Teorian tutkiminen voi joskus olla hyödyllisempää kuin rajoittuminen pelkkien historiallisten tapahtumien seuraamiseen. Tasa-arvon periaatteen historiallinen täytäntöönpano on hidasta, mutta periaatteen kaksimerkityksisyys sisältyy teoriaan alusta alkaen. Miehisen/sukupuolettoman/universaalien epäsikiön juuret ovat teoriassa ja sieltä se ammentaa voimansa.

Teen joitakin yhteenvetäviä huomioita. Moderni valtio ja oikeus ovat kaksisataa vuotta soveltaneet tasa-arvon käsitettä vain yhteen sukupuoleen vahvistaen näin, että modernin politiikan ja oikeuden aitoja subjekteja ovat miehet eivätkä naiset. Tämän ymmärtää jo ensisilmäyksellä tarvitsematta vaivata luonnonoikeusteoreetikkoja. Halusin kuitenkin vaivata heitä osoittaakseni tasa-arvon käsitteen kaksimerkityksisyyden ja oveluuden. Teorian logiikan asettaminen vastakkain mielikuvituksen ja historiallisten tosiseikkojen kanssa näyttää osoittavan teorian banaalin sokeuden ja suunnattoman ristiriitaisuuden. Se paljastaakin tasa-arvon käsitteeseen si-

sältyvän kaksoispätevyden, sen yhtäaikaisen sukupuolettomuuden ja miehisyden. Tämä kaksoispätevyys suo sille *tavattoman sulauttamisen ja yhdenmukaistamisen mahdin*.

Historiassa toteutunut tasa-arvon miehinen merkitys paljastaa sen ainoan ja aidon subjektin olemuksen. Implisiittisesti teoriaan sisältyvä tasa-arvon sukupuoleton merkitys taas ottaa mukaan, yhdenmukaistaa, sulauttaa itseensä myös naissukupuolen. Tässä operaatioissa naissukupuoli menettää toiseutensa, eronsa, näyttäytyen kiellettyinä, samanaikaisena kuin miessukupuoli.

Naiset suljetaan miessubjektin kaksimerkityksestä logiikasta ulos erilaisina, *ei-miehinä*, mutta lopulta heidät otetaan mukaan samanlaisina, *einaisina*. Yhden logiikka, teoriaan sisäänrakentunut tasa-arvoinen, abstrakti, sarjallinen yksilö paljastuu nyt kokonaisuudessaan yhdeksi-mieheksi. Se kykenee yhdenmukaistamaan itseensä toisen sukupuolen, olemaan yhdensuuntainen (uni-versale). Näin termi universaali saa sekä aikaisempaa virheettömämmän että äärimmäisen virheellisen merkityksen. Se on virheettömämpi siinä mielessä, että se ei äänioikeuden universaalien tavoin sulje naisia ulos, vaan heidät hyväksytään/otetaan mukaan. Äärimmäisen virheellinen se taas on siinä mielessä, että naiset hyväksytään/otetaan mukaan "kuvitellen" heidät miehiksi. Toisin sanoen naisen sukupuoliero pyyhitään pois. Naissukupuoli yhdenmukaistetaan miessukupuolen kanssa.

Modernille oikeusteorialle ja -käytännölle on siis ominaista oletus sarjallisesta miessubjektista, siihen kaavamaisesta ja yhdenmukaistaminen. Näin muodostuva looginen häkki voi sukupuolieroon nähden toimia vain *poissulkien* tai *sulauttaen*. Tämän joko-tai -pelin ulkopuolella se murtuu. Sen omalaatuinen perusta, sen tekemä vaikutusvaltainen oletus, on todellakin *yksi*. Yhdistäessämme tasa-arvon ja sukupuolieron keskustelussa yhtäläisistä mahdollisuuksista meidän onkin otettava huomioon tämä tasa-arvon käsitteeseen kätkeytyvä yksi. Meidän on ymmärrettävä tasa-arvon käsitteen rakenteellinen yhteensovittamattomuus sukupuolieron käsitteen edellyttämän alkuperäisen ja perustavan *kahden* kanssa. Kaksi ei kuitenkaan vihjaa toiseen mahdolliseen peliin, vaan toiseen politiikan ja oikeuden loogiseen järjestelmään.

Esimerkiksi naisemansipaation malli kulkee vanhan pelin yhdenmukaistavaa puolta noudattamalla sulauttamisen logiikkaa (selvyyden nimessä haluan huomauttaa kannattavani naisten emansipaatiota jo pelkästään siksi, että se "aukaisee tiedon portit"). Se on kulkenut silmät kyynelissä ja verta vuotaen, sillä

sulauttaminen on taistelun tulos, ei lahjaksi saatu. Emme kuitenkaan saa unohtaa, että ensimmäisistä luonnonoikeusdoktriineista lähtien teoria pystyi potentiaalisesti sisällyttämään itseensä naisemansipaation kajoamatta perusteisiinsa. Tässä mielessä naisemansipaatio johtaa sukupuolettoman/miehisen logiikan toteutumiseen. Alkuperäinen doktriini sisälsi tämän logiikan mahdollistaen siten sen toteutumisen niin sanoakseni tahattomasti.

Valtio ja markkinat, oikeus ja intressit

Yksinkertaistaakseni esitystäni olen tässä kaavamaisessa analyysissäni sivuuttanut perustavanlaatuisen politiikan sektorin, kodin piiriin. Moderni poliittinen doktriini sitä vastoin on jättänyt ottamatta sen huomioon, "unohtanut" sen. Osoitin edellä, että moderni poliittinen doktriini merkitsee mullistusta, lopullista irrottautumista aikaisemman valtajärjestelmän loogisesta ja historiallisesta rakenteesta. Osoitin myös, että aikaisemman valtajärjestelmän käsitteelliset juuret ovat monessa suhteessa Aristoteleen *Politiikassa*. Tämä pätee ennen kaikkea kodin piiriin, joka eroaa yhteisön hallitsemisen piiristä. Mikäli politiikalla tarkoitetaan ihmiskunnan järjestyksen tutkimiseen paneutuvaa tiedettä, kodin piiri on kuitenkin politiikan teema ja kohde. Esimodernille politiikan tutkimukselle perhe ja koti ovatkin kokonaistutkimuksen osa-alue. Ne muodostavat erillisen mutta kuitenkin politiikan yleiskuvan kanssa yhdenmukaisen alueen. Voisikin kuvitella modernin poliittisen teorian murskaavan myös kotipiiriin purkaessaan vanhan järjestyksen perustuksiin myöten. Näin ei kuitenkaan tapahdu.

Modernille teorialle politiikka on valtio. Pian markkinat liittyvät siihen politiikan sisartieteen, taloustieteen, tutkimuskohteena. Kotipiiri sen sijaan jää koskemattomaksi ja tutkimattomaksi. Toisin sanoen se hyväksytään, toistetaan ja siirretään ytimeltään muuttamattomana uuteen teoriaan. Kaikki tämä koskee myös politiikan tutkimuksen oppilisen uudelleen määrittämisen monimutkaista ongelmaa, johon en tässä puutu. Haluan vain osoittaa, että vanha käsitys kotipiiristä syrjäytettynä piirinä säilyy ja asettuu uuden valtiokäsityksen rinnalle. Tästä seuraa dikotominen ja skitsofreninen looginen dualismi.

Yksinkertaistaen voidaan esittää seuraava kah-tiajako:

a) Valtion julkinen sfääri, jolle on ominaista tasa-arvoisten sukupuolettomien/miehisten yksilöiden logiikka. Toisin sanoen sille on ominaista poissulkeminen/yhdenmukaistaminen suhteessa naisen suku-

puolieroon. Tätä sfääriä vastaa yhdenmukaisesti talouden sfääri, jolle on myöskin ominaista ytimeltään sukupuolettomien/miehisten yksilöiden logiikka. Talouden sfäärissä yksilöt eivät kuitenkaan enää ole abstraktin tasa-arvoisia, vaan heidän suhteitaan säätelevät intressierot kilpailusta aiheutuvine ristiriitoineen. Näissä kahdessa sfäärissä pääosan esittäjä siis yhä on sukupuoleton/miehin yksilö, mutta se on kaksikasvoinen. Toisaalta sillä on oikeuden määrittelemän muodollisen tasa-arvon kasvot ja toisaalta talouden määrittelemien ristiriitaisten intressien kasvot. Ristiriitaiset intressit toisaalta piirtävät niin sanotun sosiaalisen stratifikaation ääriviivat ja toisaalta viittaavat modernin subjektin yksilölliseen/kilpailulliseen luonteeseen. Poliitiikan ja talouden suuren sfäärin sukupuolettoman/miehis paradigman ydin on siis yksilön periaate perustana, joka toimii abstraktien oikeuksien ja intressieroista johtuvan kilpailullisuuden kahdella eri tasolla.

Tällaisessa kokonaisuudessa naisen sukupuoliero ei ole käsitteellistetty, vaikka sen vaikutus varsinkin työn alueella on merkittävä. Työn alueella sukupuolieron käsitteen poissaoloon liittyykin työtätekevien naisten läsnäolo. Näiden naisten suhteen sukupuoleton/miehin paradigma toimii tavanomaisella poissulkevalla/yhdenmukaistavalla tavallaan. Toisaalta poissulkeminen on muutettu ja niin sanoakseni lievennetty alemmuudeksi (huonot palkat, huonot mahdollisuudet uralla etenemiseen jne.). Toisaalta taas naisten on sopeuduttava yhdenmukaistavaan miehiseen tuottavuusmalliin (siihen liittyy monia tekijöitä yksilöllis/kilpailullisesta paradigmasta äitiyden merkitsemien naistyöntekijöiden tuottamattomuuteen, työaikoihin jne.).

b) Valtion julkisen sfäärin rinnalla on yksityinen kodin piiri. Kuten jo totesin, kodin malli tulee meille olennaisilta osiltaan muuttumattomana hyvin vanhasta traditiosta. "Tulee meille" on sopiva ilmaus, koska kyse ei niinkään ole juridisesta vaan kulttuurisesta reseptiosta. Kodin kulttuurimalli ei toimi yksilön vaan suhteen periaatteen, perheyhteisen periaatteen mukaisesti. Perheyhteisö rakentuu luonnollisille rooleille ja tehtäville, joiden sisällä sukupuoliero on käsitteellistetty ja näkyvä. Sen paradigma on äidillisuus, hoiva, perheen tarpeista huolehtiminen, joka edellyttää asialle omistautumista ja rakkautta. Kotipiirissä ei ole sijaa kilpailuun perustuvalla yksilöllisyydelle. Kotipiirissä työajat ovat joustavat ja tehtävät moninaiset.

Koti sukupuolieron "kätköpaikkana"

Koti siis pysyy naistyölle osoitettuna yhteiskun-

nallisen reproduktion paikkana. On selvää, että valtion ja talouden muodostaman suuren sfäärin uusi kokonaisuus heijastuu kodin piirissä. Toisaalta kotipiiri supistuu ja pirstoutuu, mutta toisaalta se kuormittuu uusilla tarpeilla ja tehtävillä. Suuri sfääri siis kuormittaa kotipiiriä uusilla rasitteilla, esimerkiksi palvelujen käyttämisellä. Tässä äitiyden modernisoinnissa vanha kuva äidistä, joka tuodittaa toisella kädellä lasta ja toisella hämmentää keittoa, korvautuu pikemminkin kuvalla naisesta, joka ravaa byrokraatian käytävissä. Täällä naisen sukupuoliero on siis näkyvä. Naisilta edellytetyjen tehtävien monimutkaisuus pakottaa heidät kehittämään selviytymisstrategioita. Nämä eivät tarkoita vain psykofyysistä valmentautumista rasitukseen, vaan myös joustavaa, yhtä aikaa useilla eri tasoilla toimimaan sopeutuvaa mielenlaatua.

Kotipiirin toimintamalli on väistämättä ristiriidassa politiikan ja talouden suuren sfäärin toimintamallin kanssa. Kuka näistä ristiriidoista kärsii, kuka niitä säätelee ja kuinka? Voidaan todeta, että oikeusjärjestelmän on ollut pakko ainakin muodollisella tasolla säädellä niitä. Modernin poliittisen doktriinin kokonaislogiikasta johtuvan kodin piirin unohtamisen takia oikeusjärjestelmä löysi nämä ristiriidat yhtäkkiä "jalkojensa juuresta". Tuloksena on ollut esimerkiksi uusi perheoikeus, joka ei mahdollisesta halustaan huolimatta kykene murtamaan kotipiirin toimintamallia. Voidaankin kysyä, mitä tapahtuisi, jos kodin toimintamalli todella murennettäisiin, muutettaisiin, ajateltaisiin uudelleen? Mitä toisin sanoen tapahtuisi kokonaisjärjestelmälle, jos koti ja naiset eivät enää hoitasikaan heille uskottua yhteiskunnallista reproduktiotehtävää?

Pitääkö alustuskohtalo glorifioida?

Moderni poliittinen doktriini ei unohtanut kodin piiriä tahattomasti, vaan kyseessä on sille syvästi funktionaalinen ja siitä erottamaton valinta. Tähän mennessä yksikään puolue ei ole näyttänyt haluavan tosissaan kohdata kodin piirin teemaa yhteiskuntanalyysissään ja toiminnassaan. Korkeintaan se mainitaan ohimennen puhuttaessa kotityön arvon tunnustamisesta tai sosiaalipalvelujen parantamisesta puuttumatta sen perusrakenteeseen. Ilmeisesti kodin piirin toimintamallin välttämättömyys ja elintärkeys kokonaisjärjestelmälle tajutaan aikaisempaa laajemmin. Tämä ei kuitenkaan estä kodin toimintamallin vähättelemistä ja sen pitämistä toisarvoisena.

Mielestäni on ratkaisevaa, että juuri naiset kärsivät kotipiirin toimintamallin ja politiikan ja talou-

den suuren sfäärin toimintamallin välisen ristiriidan koko taakan, niiden välisen loogisen ristiriidan omissa nahoissaan. Kodin ulkopuolisessa työssä naiset yhdenmukaistetaan sukupuolettomaan/miehiseen malliin (individualismi, kilpailullisuus, ristiriitaisuus jne.) sekä muodollisesti että sisällöllisesti. Kotityössä (altruismi, hoiva, palvelu) naiset taas niin muodollisesti kuin sisällöllisesti erotetaan suuresta sfääristä vaimoina/äiteinä. Kaiken kaikkiaan on siis kyse ristiriidasta emansipatorisen ja kodin mallin välillä.

Tässä viitekehyksessä tasa-arvon ja sukupuolieron käsitteiden liittäminen yhteen yhtäläisten mahdollisuuksien periaatteeksi antaa aihetta epätoivoon. Toisaalta tasa-arvo on yhdenmukaistamista ja siten sukupuolieron pyyhkimistä pois. Toisaalta sukupuoli on ensisijainen, mutta vain *ominaisuuksina, joita miehinen traditio on pitänyt tyypillisinä naisen/äidin tehtävälle*. Se siis on sekä vanhasa että uudessa muodossaan miehen ajattelema miehelle funktionaalinen sukupuoli naisen kokiessa sen kohtalona.

Kummallakin kahdesta sfääristä onkin oma tapansa häivyttää sukupuoli. Valtion ja markkinoiden sfääri häivyttää sen tasa-arvon käsitteeseen sisäänrakentuneen yhdenmukaistamisen kautta. Kodin piirissä taas toimivat herkemmat ja vähemmät näkyvät mekanismit. Kodin piirissä sukupuoli on todella olemassa, mutta miehen kuvaamassa muodossa. Naisten samastuminen tähän kuvaukseen estää heitä määrittelemästä itsenäisesti tuota eroa, ajattelemasta itseään vapaasti subjekteina. Lisäksi se tuottaa naisten keskuuteen kiusauksen glorifioida alistuskohtalon tunnusmerkkejä muuttamalla ne vapautusprojektin tunnusmerkeiksi. Tämä kohta on hyvin arkaluontoinen, koska on jo olemassa naisten kirjoittamaa kirjallisuutta, jossa pyritään kohottamaan kotikokemuksen arvoa. Mielestäni tähän kirjallisuuteen liittyy vaaroja. Toisaalta siinä esitetään oikea vaatimus, jonka mukaan naisten kotipiirissä hankkimaa tietoa ei saa kadottaa. Toisaalta se kuitenkin uhkaa kadottaa näkyvistä naisten itsensä alistuskohtaloksi kokeman kotimallin kyseenalaistamisen.

Pantaessa toimeen yhtäläisten mahdollisuuksien projektia onkin kysyttävä, missä määrin se ottaa tasa-arvon käsitteen annettuna kyseenalaistamatta sen yhdenmukaistavaa mahtia ja työn käsitteen sukupuoletona/miehistä paradigmat (kiintiöt jne.). Vastaavasti on kysyttävä, ottaako yhtäläisten mahdollisuuksien projekti annettuna kodin piirin toimintamallin (palvelujen parantaminen, palkka kotiöstä jne.). Kolmanneksi on kysyttävä, poukkoilee-

ko yhtäläisten mahdollisuuksien projekti ristiriitaisesti naisemansipaation ja kodin piirin glorifioinnin välillä ottaen jotakin kummastakin. Palaan näihin ratkaiseviin kysymyksiin tarkasteluani ensin joitakin niiden merkitykseen liittyviä tekijöitä.

Erot ja sukupuoli

Olen tähän asti tarkastellut kaukana täydellisestä toteutumisestaan olevaa tasa-arvon muodollista tasoa. Olen myös osoittanut tasa-arvon käsitteeseen sisäänrakentuneesta yhdenmukaistamisen mahdista johtuvan vaaran. Vielä salakavalampi vaara on kuitenkin *sukupuolieron luokittelu erojen joukkoon*, jotka muodollinen tasa-arvon käsite on joutunut tunnustamaan ja ottamaan huomioon teoreettisessa ja historiallisessa kehityksessään. Modernin valtion loogiseen rakenteeseen merkittävästi vaikuttaneen olettamuksen alkuperäisestä tasa-arvosta luonnollisten yksilöiden välillä oli jo varhain tehtävä tilit selviksi erojen kanssa myös muodollisella tasolla. Erojen eliminoiminen uhkasi kääntää tasa-arvon teoreeman omaksi vastakohtakseen.

Näitä eroja ovat ennen kaikkea kulttuuriset erot (uskonnolliset traditiot, etniset ryhmät jne.), joiden kantajia usein kutsutaan vähemmistöiksi. Tasa-arvoinen lainsäädäntö estää näiden vähemmistöjen syrjimistä ja suojelee niitä säilyttääkseen ne. Eron yleiskäsite onkin käynyt modernin tasa-arvon käsitteen sisällä läpi mielenkiintoisen historiallisen kehityksen. Ensin se hävytettiin pois epäoikeudenmukaisena tarkoitettua vanhassa järjestelmässä eroja oikeuksissa (epätasa-arvoisia oikeuksia). Sitten tasa-arvoinen lainsäädäntö otti eron käsitteen uudelleen käyttöön erojen merkityksessä. Poispyyhittyinä nämä erot muuntuivat erilaisten yksilöiden epätasa-arvoiseksi kohteluksi. Kysymys oli siis heidän erityisen subjektiviteettinsa konstitutiivisen elementin poispyyhkimisestä.

Italian perustuslain tasa-arvoa ja syrjinnän vastustamista koskevassa artiklassa 3,I ei kuitenkaan ole lueteltu vain tämäntyyppisiä eroja. Siinä sanotaan: "Kaikilla kansalaisilla on yhtäläinen yhteiskunnallinen arvo ja he ovat tasa-arvoisia lain edessä sukupuoleen, rotuun, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, henkilökohtaiseen ja yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta." Voidaan huomata, että tässä käytetty looginen kriteeri on monentyyppisten erojen luokittelu. Nämä erot ovat historian kuluessa muuttuneet ja siten ne voivat vieläkin muuttua syrjinnän perusteiksi. Toisin sanoen oikeusjärjestelmä voi alkaa kohdella keskenään erilaisia yksilöitä epätasa-arvoisesti. Säädöksen norma-

tiivinen sisältö on näin ollen ennen kaikkea syrjinnän kieltäminen suhteessa *kaikkiin* luetteluihin eroihin.

Itse erot eivät kuitenkaan ole keskenään yhteneväisiä. Perustuslaki ja lainsäädäntö näyttävätkin ottavan tämän huomioon. Minusta näyttää, että suhteessa artiklan 3,I luettelemaan eroihin noudatetaan kahta erillistä logiikkaa. Ensimmäinen on *suojelun* logiikka, jota voidaan soveltaa rotu-, kieli- ja uskonnollisiin eroihin. Se löytyy perustuslain kuudennesta ja kahdeksannesta artiklasta kielen ja uskonnon tunnustamisen suhteen. Tässä syrjinnän kieltämiseen liitetäänkin halu säilyttää itse erot erityisten kulttuuristen identiteettien tunnusmerkeinä. Esimerkkinä voidaan mainita Italian kansalaiset, joiden äidinkieli ei ole italia; heitä ei pidä varjella vain syrjinnältä, vaan on suojeltava myös kulttuuria, jonka ilmausta heidän kielensä on. Tasarvon periaatetta ei siis pyritä toteuttamaan jäykästi ja kirjaimellisesti vaan järkevästi soveltaen. Ei vain haluta välttää erojen muuttumista epätasa-arvoisuuksiksi, vaan eroja pyritään käsittelemään positiivisesti säilyttämisen arvoisina kulttuurisina tekijöinä.

Perustuslain 3. artikla

Toista logiikkaa lakitekstissä sovelletaan suhteessa eroihin henkilökohtaisessa ja yhteiskunnallisessa asemassa. Tässä tapauksessa ero ei viittaa kulttuuriin, suojeltavaan positiiviseen arvoon, vaan asemaan, jossa on käytettävissä vähemmän resursseja (varallisuudessa, mahdollisuuksissa, koulutuksessa jne.). Huonommasta henkilökohtaisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta johtuvan eron aiheuttamat esteet muuttuvat syrjinnän perusteiksi. Oikeusjärjestelmä säätää lakeja, joiden tarkoitus on poistaa näitä esteitä ja siten *kohentaa* huonoa asemaa. Parhaimmillaan tällaiset säädökset pyrkivät esteiden poistamisen kautta poistamaan henkilökohtaisten ja yhteiskunnallisten asemien väliset erot. Kaavamaistaen voidaan siis väittää, että todelliseen tasa-arvoon pyrkimisen näkökulmasta lainsäädännön ihanteena on torjua huonosta henkilökohtaisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta aiheutuvat haitat. Se pyrkii kuroma umpeen erilaisista asemista johtuvaa välimatkaa ja parhaimmillaan poistamaan koko välimatkan. Haluan osoittaa, että tässä ei ole kysymys erojen säilyttämisen ja suojelemisen logiikasta, vaan erojen pienentämisen logiikasta. Kutsun sitä lyhyesti "kohentamiseksi" poistaakseni siitä haitan kielteisen merkityksen.

Kahden logiikan olemassaolo todistaa, että artik-

lassa 3,I luellut erot eivät ole keskenään yhteneväisiä. Toisin sanoen syrjinnän kieltäminen saa ne näyttämään yhteneväisiltä, mutta perustuslain ja oikeusnormien niihin soveltamat kaksi eri logiikkaa paljastavat niiden epäyhteneväisyyden.

Entä sukupuoliero, joka on luettelossa ensimmäisenä? Vaikka puhe erosta sukupuolesta voisi viitata kumpaan sukupuoleen tahansa, se perustuslain 3,I artiklan syrjinnän vastaisessa hengessä kuitenkin ymmärretään naisen sukupuolierona. Ongelma ei kuitenkaan ole tässä, vaan kysymys kuuluu: voidaanko sukupuoliero sijoittaa perustuslain 3,I artiklan luettelemien erojen joukkoon? Kumpaa logiikkaa, suojelua vai kohentamista, siihen voidaan soveltaa?

Sukupuoliero ei vastaa rotu-, kieli- ja uskonnollisia eroja. Sitä ei voi lukumääräisesti samastaa vähemmistöön ja sitä paitsi se on läsnä jokaisessa rodussa, kielessä ja uskonnossa, kun taas päinvastaista ei voida sanoa. Voidaan kuitenkin helposti huomata, että rotu-, kieli- ja uskonnollisten erojen tavoin myös *naiset* ovat usein oikeusjärjestyksenne suojelusäännösten kohteena. Onko naisen sukupuoli siis "kulttuuri"? Tai paremminkin, millaista naiskulttuuria laki suojelee suojeleessaan naisia?

Suojelun ja haitan välillä

Säädöstekstien kriittinen tarkastelu paljastaa naisten suojelemisen itse asiassa merkitsevän koti-piirin kulttuurin suojelua meille periytyneessä muuttumattomassa muodossaan. Pohjimmiltaan suojeleminen siis äitiyttä ja äitiyteen perustuvaa käsitteellistä kokonaisuutta. Tarkoitukseni ei ole kieltää äitiyttä koskevan hyvän lainsäädännön hyödyllisyyttä, vaan kysyä, onko sukupuolieron ilmestyminen kolmannen artiklan luettelemien erojen kärkeen vain ilmeinen historiallinen jäännös aikaisemmin syrjityistä subjekteista hetkellä, jolloin kaikki syrjintä kielletään. Vai onko se osoitus myös jostain muusta?

Mielestäni tämä jokin muu on miehisen subjektin tuottaman naiskuvan itse-pintainen säilyminen. Tässä naiskuvassa naisen sukupuoliero määritellään kodin piiriin ja äidin tehtävän paradigmaan perustuvan kulttuurin ehdoilla. Suojeleessaan naisia oikeusjärjestys suojelee juuri tätä kulttuuria, eikä vain sattumalta. Niin kauan kuin nainen ei tee itsestään oman kulttuurinsa subjektia, niin kauan kuin naiset eivät itse päättäväisesti kuvata itseään, naisen sukupuoli jää miehen tuottaman naisen sosiaaliset roolit ja kulttuurisen erityisyyden määrittelevän äitikuvan vangiksi. Tästä seuraa, että sukupuolieroa *lainsää-*

dännön kohteena aletaan suojella naiskulttuurina, vaikka sitä ei sisällöllisesti voidakaan samastaa etniseen vähemmistöön tai uskontokuntaan.

Toisaalta voidaan kysyä, luetaanko sukupuoliero mukaan eroihin henkilökohtaisessa ja yhteiskunnallisessa asemassa, jotka ovat "kohentamisen" logiikan kohteena? Naisen sukupuoliero todella voidaan haittatekijänä rinnastaa eroihin henkilökohtaisessa ja yhteiskunnallisessa asemassa, mutta vain tiettyyn pisteeseen asti. Nämä erot määräytyvät pääasiassa varallisuuden/koulutuksen mukaan naisten ollessa mukana kaikilla varallisuus- ja koulutusasteilla. Voidaan korkeintaan sanoa, että naisten miehiä alhaisempi varallisuus ja huonompi koulutus tuottavat haittatekijöiden kasauman. Naisen sukupuoliero on siis pikemminkin haitallinen ero henkilökohtaisessa asemassa, mikä tuottaa haitallisen eron yhteiskunnallisessa asemassa. Toisin sanoen naisen sukupuoliero pahentaa annetun yhteiskunnallisen aseman haittoja.

Oikeusjärjestys siis soveltaa henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen aseman erojen kohentamisen (kaventamisen) logiikkaa myös sukupuolieron suhteen päämääränä todellinen tasa-arvo. Yhtäläisten mahdollisuuksien vaatimus vauhdittaa tätä pyrkimystä. Henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen aseman parantaminen uhkaa kuitenkin muuttua eräänlaiseksi sukupuolieron torjumiseksi. Tämä tarkoittaa, että pyrittäessä kohentamaan yksilön hänen naissukupuolestaan johtuvaa huonoa asemaa itse sukupuoli sivuutetaan. Sukupuolettoman/miehisen paradigman yhdenmukaistamisperiaatteen mukaisesti yksilöä tarkastellaan aina miehenä. Toisin sanoen on kyse siitä, että jos juridisen subjektin malli on mies ja naissukupuoli on haittatekijä, tätä haittaa ei voida pienentää tekemällä naisesta vähemmän nainen samaan tapaan kuin köyhästä voidaan tehdä vähemmän köyhä tai oppimatonta voidaan kouluttaa. Sen sijaan naisen sukupuoli voidaan torjua sivuuttamalla hänen naiseutensa ja yhdenmukaistamalla hänet mieheen jolloin aseman kohentaminen sukupuoliero torjumalla toteutuu täydellisesti. Miesten ja naisten välistä eroa pienennetään kunnes se katoaa kokonaan: naiset ovat miehiä.

Johtopäätöksenä tästä lyhyestä tutustumismat-kasta perustuslain 3.I artiklassa lueteltuihin eroihin voidaan sanoa, että sukupuoli on epäyhtäläinen kaikkien muiden erojen kanssa. Se kuitenkin tunkeutuu niihin kahteen eri logiikkaan, suojelun ja kohentamisen logiikkoihin, joita oikeusjärjestys soveltaa suhteessa muihin eroihin luokitellen ne kahteen eri ryhmään. Näin tapahtuu, koska naisen sukupuoli ei kohoa omaan subjektiviteettiinsä.

Toisin sanoen naisen sukupuoli ei kohoa osoitukseksi miessubjektiin palautumattomasta naissubjektista, joka tekisi naisen ja miehen molemminpuolisen yhdenmukaistamisen mahdolliseksi. Sen sijaan naisen sukupuoli esiintyy kahdella eri tavalla kodin ja valtion erillisissä sfäreissä. Toisaalta mies määrittelee sen suojeltavaksi *kulttuuri-seksi arvoksi*. Toisaalta se ymmärretään yhdenmukaistamisen avulla poistettavaksi *haittatekijäksi*. Myös tämä vahvistaa, että naiset eivät ole oman järjestyksensä ja oman oikeutensa itsenäisiä subjekteja.

Tasa-arvo ja sukupuoli

Teen lopuksi joitakin tähänastiseen tarkasteluun pohjautuvia huomautuksia. Haluttaessa yhdistää tasa-arvon ja sukupuolieron termit on sukupuoli ensin määriteltävä. Itse asiassa tässä on feminismin ajankohtainen ongelma: luoda naisten välisten suhteiden kautta sukupuolistettu järjestys, jonka yhtenä horisonttina on sukupuoli. Tämän projektin toteuttamiselle ei ole olemassa mitään ensisijaista paikkaa, vaan se on mahdollista kaikkialla, missä naiset alkavat toimia yhdessä pitäen kiinni tosiasiaista, että he ovat naisia eivätkä miehiä. He siis päättävät määritellä itse itsensä ja johtavat konkreettisista naisten välisistä suhteistaan sukupuolistetun järjestyksen kriteerit. Tällöin sukupuolistettu järjestys voi muuttua naisten säännöiksi ja naisten poliittiseksi sanastoksi.

Poliittista sanastoa voidaan kyllä analysoida ja se voidaan kyseenalaistaa tämän projektin ja sitä toteuttamaan pyrkivien käytäntöjen ulkopuolellakin, mutta se jää rakenteeltaan ja ytimeltään miehiseksi. Tästä syystä tasa-arvon ja sukupuolieron yhdistäminen on vaikeaa. Tasa-arvo ei ole sukupuoleton termi, jota miehet ja naiset voisivat käyttää samalla tavalla. Päin vastoin se on miessubjektin luoma termi, jolle miessubjekti on rakentanut itseään kuvastavan järjestyksen. Yhtäläisyys, yhtäläiset mahdollisuudet, ei ole sen tahrattomampi. Historiallisesti se on tasa-arvon liberaalinen käänös. Yhtäläisten mahdollisuuksien termi ei kuitenkaan ole niin suuressa ristiriidassa sukupuolieron politiikan kanssa kuin tasa-arvo. Se on potentiaalisesti avoin *kahden yhtäläisen* erolle. Tämä edellyttää, että nuo kaksi ovat alusta alkaen erilaisia subjekteja. Toiseksi eron on oltava alkuuperäinen ja ylittämätön. Se ei saa muuttua miehisen logiikan yhdenmukaiseksi kaksoiskappaleeksi.

Tämä kaikki on kuitenkin vain hyödytöntä filologiaa, jos sitä yritetään soveltaa vasta mahdollisuute-

na olemassa olevaan sanastoon. Toistaiseksi nykyhetken ja uuden sukupuolistetun järjestyksen väliin jää katkos. Olisi todellakin erehdys arvioida nykyhetkeä tulevaisuuden näkökulmasta. Tässä viitekehäyksessä nykyhetki on strategia, eikä sen pidä yrittää olla enempää.

Lyhyesti sanoen ehdotan epäilevää emansipaatiota toimintastrategiaksi yhtäläisten mahdollisuuksien kysymyksessä. Toisin sanoen ehdotan, että pelataan sukupuolettoman/miehisen tasa-arvon periaatteen peliä niin kauan kuin siitä on hyötyä. Vaatikaamme siis kiintiöitä, jos ne auttavat parantamaan yhä useampien naisten asemaa. Vaatikaamme samapalkkaisuutta, sillä on aina parempi ansaita enemmän kuin ansaita vähemmän. Vaatikaamme palkkaa kotityöstä, parhaassa tapauksessa korotettuna kahden tuhannen vuoden ilmaistystä kertyneillä saatavilla.

Jätän näiden esimerkkien yksityiskohtaisemman tarkastelun niihin paremmin perehtyneiden tehtäväksi. Halusin niiden avulla vain osoittaa epäilevän emansipaation strategian tarpeellisuuden projektin toteuttamisessa. Tämä strategia on epäilevä ennen kaikkea siksi, että se ei saa luottaa itseensä ja tyytyä saavuttamiinsa tuloksiin. Sen täytyy olla varuillaan mennessään mukaan yhdenmukaistavaan logiikkaan ja kodin piirin kulttuurin suojelemiseen. Sen siis täytyy ottaa huomioon vaara, että se voi pitkittää projektin toteutumista.

Jos taas strategia kykenee aina epäilemään itseään, sen avulla voi olla mahdollista laajentaa projektia uusiin paikkoihin, joista monissa jo toimitaan aktiivisesti. Näitä ovat puolueet, ammattiyhdistykset, jaostot, yhteistyöryhmät ja mitkä tahansa muut paikat, missä yhtäläisten mahdollisuuksien puolesta toimivat naiset alkavat tehdä yhteistyötä ja rakentaa näin sukupuolistettua järjestystä omissa toiminnassaan. Sukupuoleton/miehininen paradigma ei ole mikään yhtäläisten mahdollisuuksien puolesta toimivien naisten taistelun ulkoinen kohde. Se päin vastoin läpäisee sisältä kaikki ne paikat, joissa tehdään aloitteita yhtäläisten mahdollisuuksien toteuttamiseksi. Epäilevän emansipaation strategiaa on siis vietävä näissä paikoissa eteenpäin niiden naisten, jotka yhteen liittyen tekevät itsestään autonomisen subjektin, oikeuttavat itse toimintansa ja vahvistavat toisiaan. Tällä tavoin tulee näkyväksi, että sukupuolieron teema vaatii naissubjektin konstituomista. Sitä ei voi luokitella kulttuuristen ja yhteiskunnallisten erojen joukkoon, joiden kanssa oikeusjärjestyksen ja politiikan on tehtävä tilit selviksi.

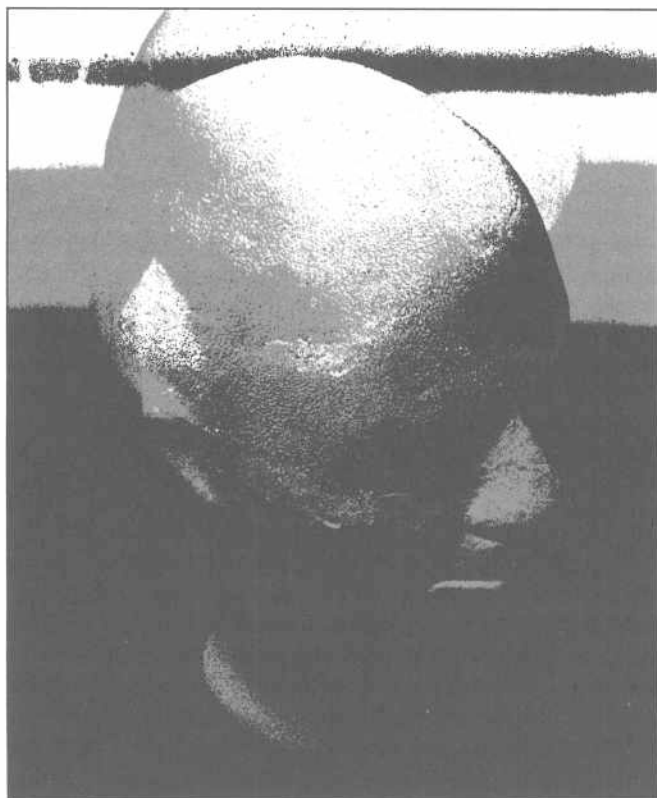
Minusta näyttää, että tällä tavoin epäilevän eman-

sipaation ja sukupuolistettuun järjestykseen pyrkivän projektin välinen looginen katkos voidaan ylittää. Jos emansipaatio ymmärretään vain sukupuolistettuun järjestykseen pyrkivien naisten strategiaksi, sen merkitys ei typisty naisten aseman parantamiseen olemassaolevia haittatekijöitä poistamalla. Se päin vastoin luo uusia paikkoja naisten pysyvälle läsnäololle taloudellisessa rakenteessa ja kokonaisjärjestelmässä. Nämä paikat voivat muuttua sukupuolistettujen käytäntöjen mahdollisiksi paikoiksi. Tarkoitukseni ei ole luoda utopiaa siitä, että tämä kaikki tapahtuisi automaattisesti. Haluan yksinkertaisesti osoittaa, että sukupuolistetun järjestyksen projektin täytyy kiinnittyä naisten erityiseen kokemukseen ja naisten erityisiin paikkoihin, joissa naiset aloittavat yhteistyön oman kokemuksensa pohjalta. Enemmän naisia useammassa paikoissa ei varmasti välittömästi johda uuteen sukupuolistettuun järjestykseen, mutta tekee sen kuitenkin mahdolliseksi. Meidän on toimittava näkyvästi ja pidettävä huolta siitä, että projekti välittyy eteenpäin, myös yhteiseen eron horisonttiin kiinnittyvän poliittisen sanaston kautta.

LÄHTEET

1. Yleinen poliittinen teoria
Arendt, H., *The Human Condition*. Chicago University Press. Chicago 1958.
AA.VV., *La rappresentanza politica*. Toim. D. Fisichella. Giuffrè. Milano 1983.
AA.VV., *Il concetto di interesse*. Toim. L. Ornaghi. Giuffrè. Milano 1984.
Cavarero, A., *La teoria contrattualistica ne "I Trattati sul governo" di John Locke*. Teoksessa AA.VV., *Il contratto sociale nella filosofia politica moderna*. Toim. G. Duso. Il mulino. Bologna 1987.
Hirschman, A.O., *The Passions and the Interests. Political Arguments for Capitalism before its Triumph*. Princeton University Press. Princeton 1977.
Orth, E.W., *Interesse in Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprachen in Deutschland*. III. Toim. O. Brunner ja W. Conze ja R. Koselleck. E. Klett. Stuttgart 1982.
Rausch, H., *Repräsentation. Wort, Begriff, Kategorie, Prozess, Theorie*. Teoksessa *Der moderne Parlamentarismus und seine Grundlage in der standische Repräsentation*. Toim. K. Bosl. Dunker und Humbolt. Berlin 1977.
Sartori, G., *Elementi di politica*. Il mulino. Bologna 1987.
Schnur, R., *Individualismo e assolutismo*. Giuffrè. Milano 1979.
2. Sukupuolieron poliittinen teoria
AA.VV., *Diotima. Il pensiero della differenza sessuale*. La Tartaruga. Milano 1987.
AA.VV., *Discovering Reality*. Toim. S. Harding ja M.B. Hintikka. Reidel. Dordrecht 1983.
AA.VV., *Il genere della rappresentanza. Democrazia e diritto* n:o 1, 1988. *Materiali e Atti* n:o 10.

- Bethke Elshtain, I., *Public Man, Private Women*. Princeton University Press. Princeton 1981.
- Conti Odorisio, G., *Matriarcato e patriarcalismo nel pensiero politico di Hobbes e Locke*. Teoksessa *Matriarcato e potere delle donne*. Toim. I. Magli. Feltrinelli. Milano 1978.
- Fraser, N., *Women, Welfare and the Politics of Need Interpretation*. *Hypatia* n:o 1, 1987, ss. 103—121.
- Irigaray, L., *Etica della differenza sessuale*. Feltrinelli. Milano 1985.
- Irigaray, L., *Sexes et parentès*. Les Editions de Minuit. Paris 1987.
- Libreria delle donne di Milano: *Non credere di avere dei diritti*. Rosenberg & Sellier. Torino 1987.
- Pateman, C., *The Sexual Contract*. Polity Press. Cornwall 1988.
- Wolgast, E., *Wrong Rights*. *Hypatia* n:o 1, 1987, ss. 33—47.

PSYKOLOGIA- LEHTI 1990

Julkaisija: Suomen psykologinen seura

Tilauhinnot: jäsentilaus 130 mk ja opiskelijat 75 mk (sisältävät jäsenmaksun), muut (Suomi ja Pohjoismaat) 170 mk, yhteisöt 220 mk, muut maat 220 mk, irtonumerot 35 mk

Tilaukset: Psykologia-lehti, Mariankatu 7 C, 00170 Helsinki

Ps-tili: 9544-2